ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію **Стоколяс Марії Володимирівни**

«Тілесність як предиспозиція та виражальна парадигма музичного виконавства»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження зумовлена реаліями сучасного музичного виконавства, націленого на посилення візуальних чинників сугестивного впливу на слухача-глядача, серед яких ключова роль належить мові тіла вокаліста, інструменталіста в усьому розмаїтті її засобів інтонаційного вираження – виконавських жестів, поз, міміки, експресії поглядів, динаміки тілесних рухів, поведінкових моделей та локацій у сценічному просторі. Прагнення сучасних виконавців до нелімітованого розширення артистичного діапазону тілесних компонентів музикування прочитується як рефлексивна мистецька реакція на домінування тілоцентричної соціокультурної парадигми та утвердження загалом культу тілесності, яка в умовах метамодерної «втрати ідей і сенсів» стає чи не єдино значимою, базовою характеристикою людини, універсальним символом елітарної культури споживання в сучасному соціумі.

Музикознавчі занурення в контексти візіо- і тілоцентричного дискурсів актуалізувались у спробах семіотизації сценічної мови тіла музиканта-виконавця, її систематизації та декодування як комунікативно насиченого, цілком самостійного парамузичного наративу, що визначило новітні аналітичні позиції у строкатій панорамі локальних наукових спостережень за акторсько-театральними проявами тілесності в сучасному музично-виконавському мистецтві. На шляху подолання фрагментарності суто візуального сприйняття тілесної природи музикування в дисертації Марії Стоколяс здійснюється успішна спроба музикознавчої концептуалізації феномену тілесності як фундаментальної основи виконавського процесу, безпосереднього генератора його вітальної енергії та універсального засобу трансляції художніх смислів у

вимірі ментально-екзистенційних горизонтів світобачення мистця. Заданий онтологічний ракурс наукового осмислення тілесності в музичному виконавстві на прикладі українського вокального естрадного мистецтва ХХ століття надає особливої актуальності темі дослідження Марії Володимирівни Стоколяс, мета якого полягає в обґрунтуванні категорії тілесності як базової передумови та важливого виражального засобу в музичному виконавстві.

Обґрунтованість наукових положень, результатів і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується потужним методологічним підґрунтям із застосуванням комплексного міждисциплінарного підходу, що дозволяє осмислити феномен тілесності як виражальну парадигму музичного виконавства з позицій різних наукових дискурсів – музикознавчого, філософського, історичного, мистецтвознавчого, соціально-політичного, персонологічного. У роботі використано систему методів, серед яких – історико-ретроспективний, джерелознавчий, феноменологічний, семіотичний, компаративний, системний і типологічний підходи, метод моделювання, інтерпретаційний аналіз, загальнокультурологічний. Відзначимо ґрунтовну теоретичну базу дослідження, що включає здебільшого зарубіжні й вітчизняні праці з музикознавства, філософії, мистецтвознавства, літературознавства, соціокультурної історії, етномузикології, естрадознавства, психології, вокальної педагогіки та виконавства, театрального та кіномистецтва. Сформований теоретико-методологічний фундамент дозволив авторці всебічно охопити предмет дослідження і вибудувати цілісну концепцію тілесності в музичному виконавстві, довівши її ефективність як аналітичного інструментарію на прикладах комплексного інтерпретаційного аналізу виконавських феноменів української естради ХХ століття.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що воно є першим в українському музикознавстві досвідом побудови оригінальної авторської концепції тілесності як предиспозиції та виражальної парадигми в музично-виконавському мистецтві. У результаті послідовної екстраполяції концепту тілесності на специфіку вокального мистецтва дисертанткою вперше:

обґрунтовано теоретичні та методологічні підходи до комплексного вивчення природи тілесності в музичному виконавстві; розроблено та систематизовано понятєво-категоріальний апарат дослідження феномену тілесності як багатофункціонального явища, генетично інтегрованого в структуру музичної інтонації; сформульовано авторську дефініцію поняття «музично-тілесна інтонація музиканта-виконавця»; типологізовано та структуровано за виконавськими архетипами визначні зразки вокального мистецтва провідних персоналій української естради XX – початку XXI століття; осмислено історичні та мистецькі метаморфози тілесності крізь призму українського вокального естрадного виконавства XX століття. Відзначимо, що найбільш вагомі чинники наукової новизни дисертації Марії Стоколяс обумовлені інноваційним внеском її авторки у систему музикознавчих уявлень про багатовимірність тілесного аспекту звукоінтонаційної онтології та аналітичні можливості експлікації категорії тілесності в українському музикознавчому дискурсі, а також перспективи понятєвих ініціатив музично-виконавських визначень тілесності як креативного фундаменту смислотворення та динамічної форми художнього вираження національної ідентичності мистця.

Теоретичне та практичне значення дисертації полягає у перспективі використання її результатів у подальших музикознавчих студіях проблеми тілесності в різних видах музично-виконавської діяльності, а також у курсах навчальних дисциплін для студентів музичних закладів вищої освіти з історії музики, теорії та історії вокального виконавства, сольних вокальних естрадних дисциплін, при розробці сучасних навчальних програм і методик викладання естрадного вокалу. Положення дисертації мають особливе значення для концертної практики сучасних музикантів-виконавців різних фахових категорій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Робота складається з анотації двома мовами, вступу, трьох розділів та семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел (212 позицій, з них – 149 іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок, з них основного тексту – 174 сторінки.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, окреслено методологічну, теоретичну та джерельну базу, наукову новизну та практичне значення дослідження, подано відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ присвячений осмисленню теоретико-методологічних засад концепту тілесності в музично-виконавській проєкції на основі стрункo організованої взаємодії тілоцентричної філософської, історичної, мистецтвознавчої думки, феноменологічного та гендерного підходів із проблематикою музикознавчого дискурсу тілесності, що дозволило авторці теоретично аргументувати ключову тезу розділу про «онтологічну автономію музичного виконавства як суверенного простору, де художнє тлумачення (інтерпретація) знаходить своє безпосереднє матеріальне втілення, тілесну реалізацію» (с. 91). Обґрунтування тілесності як онтологічного базису живого виконавського акту спрямовує логіку дослідження до концептуального переосмислення тілесної природи музичної інтонації як осердя сенсо- та образотворення в музиці, підсумком чого стає формулювання авторської дефініції музично-тілесної інтонації виконавця-музиканта – базового поняття дослідження, покликаного резюмувати попередні результати інтегрування до методологічного апарату дисертації ключових положень концепції музичної інтонації В. Москаленка, теорії музично-виконавських архетипів О. Катрич та інших концепцій провідних українських музикознавців у синтезі з методичними напрацюваннями сучасних когнітивних наук (підрозділ 1.1).

Аргументованість сформульованих авторкою теоретичних положень посилює наступний аналітичний огляд концептуальних трансформацій соматичних парадигм у філософії та мистецтві від античної культури Стародавньої Греції до постмодерної епохи (підрозділ 1.2.), що суттєво поглиблює музикознавче розуміння сучасної виконавської тілесності як логічного результату історично перманентної екзистенційної напруги між протилежними полюсами бінарної опозиції «душа – тіло». Ретроспекцію

філософського та мистецького дискурсів тілесності, а також аналітичні спостереження за культурно-історичними метаморфозами тілесних моделей у різних видах мистецтва (підрозділ 1.3.) підсумовує оцінка сучасної фази метамодерну, яка «характеризується когнітивним дисонансом між прецизійною увагою до живого тіла та феноменом віртуальної, цифрової тілесності» (с. 183).

Вокальна спрямованість дисертації Марії Стоколяс інспірувала надзвичайно цікаві дослідницькі ракурси осмислення феноменів тілесної аномалії та модифікованої фізіології як безпосередніх каталізаторів еволюційних зрушень у музичній композиції, виконавській техніці, репертуарі, появі унікальних індивідуальних стилів виконання (підрозділ 2.1.). У цьому зв'язку доволі новаторською видається запропонована авторкою компенсаторна модель кобзарства як втілення українського національного архетипу, «де тілесність виконавця та національна інтонація утворюють нерозривну синергію, що визначає саму сутність культурної ідентичності» (с. 112). Наступним кроком концептуалізації іманентної тілесності вокального виконавства стає аналіз провідних світових тілесно-орієнтованих вокальних методик, що демонструють методологічний перехід від емпіричного копіювання звуку до новітніх нейропедагогічних підходів (підрозділ 2.2.). На нашу думку, у більш ніж репрезентативному переліку методик всесвітньовідомих представників сучасної вокальної педагогіки варто було згадати також і «тілоцентричні» методики Боба Столоффа («Body Beats», «Rhythmania!» та ін.), позитивно оцінені в працях Н. Дрожжиної, на жаль, відсутніх у бібліографії дисертації.

Перехід від теоретико-методологічного обґрунтування феномену тілесності до комплексного аналізу його історичного та практичного функціонування у соціокультурному просторі українського естрадного мистецтва XX – XXI століть здійснюється у третьому розділі дисертації, де крізь призму концептів дисциплінованого тіла та національної тілесної інтонації розкриваються глибоко ментальні націотворчі інтенції української популярної музики (підрозділ 3.1.), виражені через вітальне прагнення «до збереження власної національної та психофізіологічної суверенності» (с. 181).

Логіка та внутрішні закономірності розвитку української музично-тілесної інтонації сфокусували завдання комплексного інтерпретаційного аналізу провідних виконавських феноменів вокальної української естради ХХ століття (підрозділ 3.2.), що дозволило авторці вичерпно розкрити специфіку функціонування вокально-пластичного комплексу різних мистців через призму аполонічного, діонісійського й орфічного музично-виконавських архетипів та виявити принципово різні вокально-інтерпретаційні моделі, кожна з яких доводить універсальну здатність музично-тілесної інтонації виступати ключовим маркером української національної ідентичності.

Висновки дисертації Марії Стоколяс узагальнюють результати дослідження у формі аналітично концентрованих наукових положень відповідно до сформульованих у роботі мети та завдань. Список використаних джерел є репрезентативним і відображає належний рівень опрацювання здобувачкою актуальної наукової літератури з досліджуваної теми. Оформлення списку відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Повнота викладу наукових положень і висновків у наукових публікаціях. За темою дисертації М. Стоколяс опубліковано 6 наукових праць, з них 3 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»), та 3 публікації в збірниках матеріалів конференцій. Усі публікації за темою дослідження містять науково обґрунтовані результати відповідно до поставлених у дисертації завдань та характеризуються аргументованістю й логічністю викладу.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. У дисертаційній роботі Марії Стоколяс порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фальсифікацій та текстових запозичень без посилань) не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Віддаючи належне науковій вагомості ретельно виконаного дослідження та позитивно

оцінюючи дисертацію Марії Володимирівни Стоколяс, вважаємо доцільним звернутися до деяких наукових позицій роботи, котрі вартують додаткового осмислення, та поставити питання:

1. В одному з підсумкових положень дисертації сформульовано цілком слушне наукове застереження щодо некритичної рецепції інокультурних технік мовленнєвого інтонування, задіяних у сучасних зарубіжних вокальних методиках, та обґрунтовано «гостру потребу їхньої критичної адаптації до унікальної інтонаційної, фонологічної та артикуляційної природи української мови» (с. 134). Тож як корелює це положення з прогресуючою тенденцією до постійного оновлення власне музичної мови сучасної української вокальної естради, зокрема, через стильовий синтез з іншими музичними напрямами, які, у свою чергу, несуть згорнуті в музичних лексемах вербальні патерни національних мов свого походження, як-от джазові вокальні техніки, котрі активно інтегруються в інтонаційний словник сучасної української естрадної пісні?

2. У сучасному інтердисциплінарному дискурсі тілесності фігурує поняття флеш-іміджу, яке трактується не просто як фіксований візуальний об’єкт, а як сукупна цілісність культурних та кінетичних якостей, здатних транслювати певний тип людини у комунікативних актах різноманітних арт-практик. Як Ви оцінюєте аналітичні перспективи концепту флеш-іміджу, зокрема, у поєднанні з апробованою в дисертації архетиповою тріадою у дослідженнях виконавських явищ сучасного українського естрадного вокального мистецтва?

Висловлені зауваження жодною мірою не впливають на загальну високу оцінку дисертації М. Стоколяс, яка є актуальним, цілісним за методологічними засадами, інноваційним за предметно-науковими ракурсами та оригінальним за висновками дослідженням, що має вагоме теоретичне і практичне значення для розвитку українського музикознавства та відкриває перспективи подальших наукових пошуків у галузях філософії музики, музичної семіотики, музичної культурології та психології, інтерпретології та виконавського музикознавства.

Висновок. Дисертація Стоколяс Марії Володимирівни на тему «Тілесність як предиспозиція та виражальна парадигма музичного виконавства», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке повністю відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами), не містить ознак порушення академічної доброчесності, що дає підстави для присудження М. В. Стоколяс ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
доцентка кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника Лариса ОПАРИК